

## Invettiva contro un delatore

*L'oratore inveisce contro un certo Agorato, accusato di essere responsabile dei mali della città con le sue delazioni in favore dei Trenta Tiranni e degli Spartani.*

Μιμνήσκετε, ὦ ἄνδρες, τὰ τείχη ὡς κατεσκάφη, καὶ αἱ νῆες τῶν πολεμίων κτήμα ἐγένοντο, καὶ τὰ νεώρια καθηρέθη καὶ Λακεδαιμόνιοι τὴν ἀκρόπολιν ἡμῶν εἶχον καὶ ἡ δύναμις ἅπασα τῆς πόλεως παρελύθη, ὥστε μηδὲν διαφέρειν τῆς ἐλαχίστης πόλεως τὴν πόλιν. Πρὸς δὲ τούτοις τὰς ἰδίας οὐσίας ἀπεβάλετε, καὶ τὸ τελευταῖον συλλήβδην ἅπαντες ὑπὸ τῶν Τριάκοντα ἐκ τῆς πατρίδος ἐξηλάθητε.<sup>1</sup> Ταῦτα οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες αἰσθόμενοι οὐκ ἔλεγον ἐπιτρέψειν<sup>2</sup> τὴν εἰρήνην, ὦ ἄνδρες δικασταί, ποιήσασθαι, οὓς σὺ, Ἀγόρατε, βουλομένους ἀγαθὸν τι πράξει τῇ πόλει ἀπέκτεινας, μηνύσας αὐτούς ἐπιβουλεύειν τῷ πλήθει, καὶ αἴτιος εἶ ἀπάντων τῇ πόλει τῶν κακῶν τῶν ἔκτοτε γενομένων. Νῦν οὖν μνησθέντες καὶ τῶν ἰδίων ἕκαστος δυστυχημάτων καὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως, τιμωρεῖσθε τὸν αἴτιον τοῦτον.

Lisia

## Onestà di Focione

*L'ateniese Focione, pur essendo amico di Alessandro, ha scelto di vivere in modo assai modesto.*

Ἀλέξανδρος, ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς, δωρεάν<sup>1</sup> Φωκίῳ ἐκατὸν τάλαντα ἔπεμψεν. Τούτων κομισθέντων εἰς Ἀθήνας, ἠρώτησεν ὁ Φωκίῳ τοὺς φέροντας τί δὴ ποτε, πολλῶν ὄντων Ἀθηναίων, αὐτῷ μόνῳ τοσαῦτα πέμπει Ἀλέξανδρος. Εἰπόντων δὲ ἐκείνων· «Ὅτι σὲ κρίνει μόνον ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν»· «Οὐκοῦν,» εἶπεν ὁ Φωκίῳ, «εἰσάτω με καὶ δοκεῖν αἰεὶ εἶναι τοσοῦτον». Ὡς δὲ ἀκολουθήσαντες εἰς οἶκον αὐτῷ πολλὴν ἐώρων εὐτέλειαν, τὴν μὲν γυναῖκα μάπτουσιν, ὁ δὲ Φωκίῳ αὐτὸς ἀνιμήσας ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος ἀπενίπτει τοὺς πόδας, ἔτι μᾶλλον ἐνέκειντο<sup>2</sup> καὶ ἠγανάκτουν, δεινὸν εἶναι λέγοντες εἰ φίλος ὢν τοῦ βασιλέως οὕτω δικαιοσύνη πονηρῶς. Ἰδὼν οὖν ὁ Φωκίῳ πένητα πρεσβύτην ἐν τριβονίῳ ῥυπαρῷ πορευόμενον, ἠρώτησεν, εἰ τούτου χεῖρονα νομίζουσιν αὐτόν. Εὐφημεῖν<sup>3</sup> δὲ ἐκείνων δεομένων· «Καὶ μὴν οὗτος,» εἶπεν, «ἀπ' ἐλαττόνων ἐμοῦ ζῆ καὶ ἀρκεῖται».

Plutarco

## La fuga di Dario

*Dario, vinto in battaglia, fugge sul carro; quando si imbatte in terreni accidentati abbandona il carro e prosegue la fuga a cavallo, favorito dal sopraggiungere della notte.*

Δαρεῖος, ὡς αὐτῷ ὑπ' Ἀλεξάνδρου ἐφοβήθη τὸ κέρας τὸ εὐώνυμον, εὐθύς<sup>3</sup> ὡς εἶχεν ἐπὶ τοῦ ἄρματος σὺν τοῖς πρώτοις ἔφευγε καὶ ἔστε μὲν ὁμαλοῖς χωρίοις ἐν τῇ φυγῇ ἐνετύγχανεν, ἐπὶ τοῦ ἄρματος διεσφύζετο· ὡς δὲ φάραγι τε καὶ ἄλλαις δυσχωρίαις ἐνέκυρσε,<sup>1</sup> τὸ μὲν ἄρμα ἀπολείπει αὐτοῦ,<sup>2</sup> καὶ τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν κἀνδυν ἐκδύς· ὁ δὲ καὶ τὸ τόξον ἀπολείπει ἐπὶ τοῦ ἄρματος· αὐτὸς δὲ ἵππου ἐπιβάς ἔφευγε· καὶ ἡ νύξ ἀφείλετο αὐτόν τὸ πρὸς Ἀλεξάνδρου ἀλῶναι.<sup>3</sup> Ἀλέξανδρος γάρ, ἔστε μὲν φάος ἦν, ἀνὰ κράτος ἐδίωκεν· ὡς δὲ συνεσκόταζεν ἤδη ἐς τὸ ἔμπαλιν ἀπετρέπετο ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, τὸ μέντοι ἄρμα τὸ Δαρείου ἔλαβε καὶ τὴν ἀσπίδα ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸν κἀνδυν καὶ τὸ τόξον. Τὸ τε στρατόπεδον τὸ Δαρείου εὐθύς ἐξ ἐφόδου ἐάλω καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ καὶ υἱὸς Δαρείου νήπιος· καὶ θυγατέρες δύο ἐάλωσαν καὶ ἄλλαι ἀμφ' αὐτὰς Περσῶν τῶν ὁμοτίμων γυναῖκες οὐ πολλαί.

da Arriano

## Atene si prepara per l'invasione dei barbari

*Temistocle si dedica all'allestimento del nuovo porto e alla costruzione di navi, organizzando la città in vista dell'invasione dei Persiani.*

Συγχωρησάσης τῆς βουλῆς τῷ Θεμιστοκλεῖ τὸν νέον λιμένα κατασκευάσαι, ἀκριβῶς ἐγίγνωσκεν ὁ Θεμιστοκλῆς ὅτι καθάπερ ἐπὶ τοῦ τῆς πόλεως τειχισμοῦ διεκώλυσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμένος ἐγχειρήσουσι διακόπτειν τὰς ἐπιβολὰς τῶν Ἀθηναίων. Ἔδοξεν οὖν αὐτῷ πρὸς τοῖς Λακεδαιμονίοις πρέσβεις ἀποστεῖλαι ἵνα διδάξαιεν συμφέρειν τοῖς κοινοῖς τῆς Ἑλλάδος πράγμασιν ἔχειν ἀξιόχρεων λιμένα πρὸς τὴν τῶν Περσῶν ἐσομένην στρατείαν. Οὕτως οὖν τοὺς Σπαρτιάτας ἀμβλυτέρους ποιήσας πρὸς τὸ κωλύειν, αὐτὸς εἶχετο τῶν ἔργων. Ἔτι δὲ ἐσπούδασεν ἵνα, πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις ναυσίν, εἴκοσι τριῆρεις καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὁ δῆμος κατασκευάσειε, καὶ τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς τεχνίτας ἀτελεῖς<sup>1</sup> ποιήσειε, καὶ ὄχλος πολὺς πανταχόθεν εἰς τὴν πόλιν μετοικίσαιτο, καὶ πλείους τέχνας κατασκευάσαιεν εὐχερῶς.<sup>2</sup>

da Diodoro Siculo

## Disposizioni per la ritirata in territorio nemico

*Durante la ritirata bisogna eliminare tutto ciò che può essere di intralcio; in caso di vittoria, infatti, ci saranno a disposizione i beni dei nemici.*

«Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες στρατιῶται, πάντα ταῦτα τάγαθὰ δηλὸν ἐστὶν ὅτι τῶν κρατούντων ἐστί. Τοῦτο δὲ δεῖ λέγειν, πῶς ἂν πορευοίμεθά τε ὡς ἀσφαλέστατα καί, εἰ μάχεσθαι δέοι, ὡς κράτιστα μαχοίμεθα. Πρῶτον μὲν τοίνυν», ἔφη, «δοκεῖ μοι κατακαῦσαι<sup>1</sup> τὰς ἀμάξας ἃς ἔχομεν, ἵνα μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν στρατηγῆ, ἀλλὰ πορευόμεθα ὅπη ἂν τῇ στρατιᾷ συμφέρῃ· ἔπειτα καὶ τὰς σκηνὰς συγκατακαῦσαι. Αὗται γάρ αὐτὸν ὄχλον μὲν παρέχουσιν<sup>2</sup> ἄγειν, συνωφελοῦσι δ' οὐδὲν οὔτε εἰς τὸ μάχεσθαι οὐτ' εἰς τὸ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ἄλλων σκευῶν τὰ περιττὰ ἀπαλλάξωμεν πλὴν ὅσα πολέμου ἔνεκεν ἢ σίτων ἢ ποτῶν ἔχομεν, ἵνα ὡς πλείστοι μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ᾤσιν, ὡς ἐλάχιστοι δὲ σκευοφορῶσιν. Κρατουμένων<sup>3</sup> μὲν γὰρ εὖ γιγνώσκομεν ὅτι πάντα ἀλλότρια· ἦν δὲ κρατῶμεν, καὶ τοὺς πολεμίους δεῖ σκευοφόρους ἡμετέρους νομίζειν».

Senofonte

## Consigli a un re

*Anche un re deve comportarsi secondo determinate norme, se vuol governare in modo saggio.*

Φίλους κτῶ μὴ πάντας τοὺς βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς τῆς σῆς φύσεως ἀξίους ὄντας, μηδὲ ἐκείνους μεθ' ὧν ἥδιστα συνδιατρίψεις, ἀλλὰ μεθ' ὧν ἄριστα τὴν πόλιν διοικήσεις. Ἀκριβεῖς ποιῶν τὰς δοκιμασίας τῶν σοι συνόντων,<sup>1</sup> ὅτι πάντες οἱ μὴ σοι πλησιάζοντες ὁμοίον σε εἶναι τοῖς φίλοις νομοῦσιν. Πιστοὺς ἡγοῦ μὴ τοὺς ἅπαν ὅ τι ἂν λέγῃς ἢ ποιῆς<sup>2</sup> ἐπαινοῦντας, ἀλλὰ τοὺς τοῖς ἀμαρτανομένοις ἐπιτιμῶντας. Πάρεχε παρρησίαν τοῖς εὖ φρονοῦσιν, ἵνα περὶ ὧν ἂν ἀμφιγνόης ἔχῃς τοὺς συνδοκιμάσοντας. Διόρα καὶ τοὺς τέχνη κολακεύοντας καὶ τοὺς μετ' εὐνοίας θεραπεύοντας, ἵνα μὴ πλέον οἱ πονηροὶ τῶν χρηστῶν ἔχωσιν. Ἄκουε τοὺς λόγους τοὺς περὶ ἀλλήλων, καὶ πειρῶ ἅμα γνωρίζειν τοὺς τε λέγοντας, ὅποιοί εἰσιν, καὶ περὶ ὧν ἂν λέγῃσιν. Ταῖς αὐταῖς κόλαζε ζημίαις τοὺς ψευδῶς διαβάλλοντας, αἵσπερ τοὺς ἐξαμαρτάνοντας.<sup>3</sup> Ἄρχε σαυτοῦ μηδὲν ἤττον ἢ τῶν ἄλλων, καὶ τοῦθ' ἡγοῦ βασιλικώτατον, ἐὰν μηδεμιᾶ δουλεύῃς τῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ κρατῆς τῶν ἐπιθυμιῶν μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν.

Isocrate

## **Alessandro sposa Rossane**

*Alessandro, colpito dalla bellezza di una prigioniera non disdegna di sposarla, e invita anche i soldati a sposare donne persiane.*

Πέμπας ὁ Ἀλέξανδρος κήρυκα ἐμβοῆσαι ἐκεκελεύκει τοῖς προφυλάσσουσι τῶν βαρβάρων μὴ διατρίβειν ἔτι, ἀλλ' ἐπιτρέπειν σφᾶς. Οἱ δὲ βάρβαροι ἐκπλαγέντες ἐπέτραπον σφᾶς αὐτούς. Ἐνθα δὴ ἄλλων τε πολλῶν γυναῖκες καὶ παῖδες ἐλήφθησαν,<sup>1</sup> ἐν δ' αὐταῖς καὶ ἡ γυνὴ ἡ Ὁξυάρτη καὶ οἱ παῖδες. Καὶ γὰρ ἦν Ὁξυάρτη παῖς παρθένος<sup>2</sup> ἐν ᾧρα γάμου, Ῥωξάνη ὀνόματι, ἦν δὴ καλλίστην τῶν Ἀσιανῶν γυναικῶν λέγουσιν ὀφθῆναι οἱ ξὺν Ἀλεξάνδρῳ στρατεύσαντες, μετὰ γε τὴν Δαρείου γυναῖκα. Λέγεται οὖν ταύτην ἰδόντα Ἀλέξανδρον ἐς ἔρωτα ἐλθεῖν αὐτῆς· ἐρασθέντα<sup>3</sup> δὲ οὐκ ἐθέλησαι ὑβρίσαι καθάπερ αἰχμάλωτον, ἀλλὰ γῆμαι αὐτὴν οὐκ ἀπαξιῶσαι, ἔτι δὲ εἰπεῖν τῆς ἀρχῆς βεβαιότητος ἕνεκα καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας δεῖν Περσίδας γυναῖκας γαμεῖν.

da Arriano

## **Infausti presagi**

*Alessandro, giunto a Babilonia, viene turbato da numerosi presagi infausti.*

Προάγοντος Ἀλεξάνδρου εἰς Βαβυλῶνα, Νέαρχος ὁ ναύαρχος ἀπαντήσας αὐτῷ ἔφη τισὶν ἐντυχεῖν Χαλδαίοις, παραινοῦσιν ἀπέχεσθαι Βαβυλῶνος τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δ' οὐκ ἐφρόντισεν, ἀλλ' ἐπορεύετο. Πρὸς δὲ τοῖς τείχεσι γενόμενος, εἶδε κόρακας πολλοὺς διαφερομένους καὶ τύπτοντας<sup>1</sup> ἀλλήλους, ὧν ἔνιοι κατέπεσον παρ' αὐτόν. Ἐπειτα, μηνύσεως<sup>2</sup> γενομένης κατ' Ἀπολλοδώρου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βαβυλῶνος, ὡς περὶ αὐτοῦ θύσαιτο,<sup>3</sup> ἐκάλει Πυθαγόραν τὸν μάντιν. Οὐκ ἀρνούμενου δὲ τοῦ μάντεως τὴν πρᾶξιν,<sup>4</sup> ἠρώτησε τῶν ἱερῶν τὸν τρόπον·<sup>5</sup> εἰπόντος δ' αὐτοῦ ὅτι τὸ ἦπαρ ἦν ἄλοβον· «Παπαί,» εἶπεν, «ἰσχυρὸν<sup>6</sup> τὸ σημεῖον». Καὶ τὸν Πυθαγόραν οὐδὲν ἠδίκησεν, ἤχθετο δὲ μὴ πιθόμενος τῷ Νεάρχῳ, καὶ τὰ πολλὰ<sup>7</sup> ἔξω τῆς Βαβυλῶνος κατασκηνῶν καὶ περιπλέων τὸν Εὐφράτην διέτριβεν. Ἠνόχλει δ' αὐτόν καὶ ἄλλα σημεῖα πολλά. Καὶ γὰρ λέοντα τῶν τρεφομένων<sup>8</sup> μέγιστον καὶ κάλλιστον ἡμερος<sup>9</sup> ὄνος ἐπελθὼν καὶ λακτίσας ἀνεΐλεν.

da Plutarco